

Tado Jurić
UPOZNAJMO
DOMOVINU
PRIRUČNIK I RADNA BILJEŽNICA ZA
HRVATSKU NASTAVU U INOZEMSTVU

Tado Jurić

Upoznajmo domovinu

Povijest i Geografija

Priručnik i radna bilježnica za II. i III. razinu
hrvatske nastave u inozemstvu

prvo izdanje

München, Zagreb, 2016.

Sadržaj

Predgovor.....	6
I. NAŠA DOMOVINA REPUBLIKA HRVATSKA	7
1. Simboli domovine.....	8
2. Zagreb – glavni grad Hrvatske.....	13
3. Stanovništvo Republike Hrvatske	16
4. Republika Hrvatska i zemlje u okruženju	21
II. PROŠLOST DOMOVINE HRVATSKE.....	25
1. Doseljenje Hrvata.....	26
2. Doba hrvatskih kraljeva	30
3. Hrvatska od 15. do 19. stoljeća.....	34
4. Borba za materinski hrvatski jezik.....	39
5. Hrvatska u 20. stoljeću	44
6. Domovinski rat.....	49
7. Samostalna Republika Hrvatska	54
III. GEOGRAFSKA I PRIRODNA OBILJEŽJA HRVATSKE	61
1. Hrvatske regije	62
2. Rijeke i jezera Hrvatske.....	68
3. Nacionalni parkovi i parkovi prirode.....	73
IV. PRIMORSKA HRVATSKA.....	81
1. Osnovna obilježja Primorske Hrvatske.....	82
2. Naselja i gospodarstvo Primorske Hrvatske	87
3. Prirodne, povijesne i kulturne znamenitosti Primorske Hrvatske	92

V. PANONSKA HRVATSKA.....	97
1. Osnovna obilježja Panonske Hrvatske	98
2. Naselja i gospodarstvo Panonske Hrvatske.....	103
3. Prirodne, povijesne i kulturne znamenitosti Panonske Hrvatske	109
VI. GORSKA HRVATSKA.....	115
1. Osnovna obilježja Gorske Hrvatske	116
2. Naselja i gospodarstvo Gorske Hrvatske	121
3. Prirodne, povijesne i kulturne znamenitosti Gorske Hrvatske	125
VII. HRVATI IZVAN GRANICA HRVATSKE	129
1. Iseljena Hrvatska.....	130
2. Hrvati Bosne i Hercegovine	136

PREDGOVOR

Upoznajmo domovinu jedna je vrsta „osobne iskaznice“ Hrvatske. Ovaj priručnik na pregledan i sažet način donosi najvažnije informacije o njezinoj povijesti i zemljopisu te stanovništvu, gospodarstvu, kulturi i društvu.

Namijenjen je ponajprije učenicima hrvatske nastave u inozemstvu, ali i svima onima koji će poželjeti ili zatrebati osnovne informacije o Hrvatskoj.

U priručniku su izloženi obrazovni sadržaji, a radna bilježnica omogućuje potpunije svladavanje, uvježbavanje i utvrđivanje nastavnih sadržaja.

Priručnik i radna bilježnica izrađeni su na temelju nastavne prakse hrvatske nastave u inozemstvu i Kurikula hrvatske nastave u inozemstvu.

Autor

I. NAŠA DOMOVINA REPUBLIKA HRVATSKA

I. SIMBOLI DOMOVINE

Kad si posljednji put čula/čuo hrvatsku himnu? Gdje je to bilo?

8

Hrvatska zastava

Domovina Hrvata zove se **Republika Hrvatska**. Simboli hrvatske domovine jesu: **zastava, grb i himna**.

Zastavu ističemo ispred svih državnih ustanova i institucija za vrijeme državnih praznika, blagdana i športskih priredaba, a današnja službena zastava u uporabi je od 1990. godine.

Zastava Republike Hrvatske ima tri vodoravna polja: **crveno, bijelo i plavo**.

Trobojnica se počela isticati 1848. godine u vrijeme ilirskog pokreta, a nastala je spajanjem tradicionalnih heraldičkih boja hrvatskih povijesnih zemalja.

U sredini zastave nalazi se **grb Republike Hrvatske**, koji ima oblik štita s dvadeset pet naizmjenično poredanih crvenih i bijelih (srebrnih) polja. Prvo je polje crvene boje.

Iznad štita nalazi se **kruna grba** s pet malih grbova:

- najstariji poznati grb Hrvatske (zvijezda Danica i srebrni mladi Mjesec)
- grb Dubrovačke Republike (dvije crvene pruge na modroj podlozi)
- grb Dalmacije (tri leopardove, lavlje ili risove glave s krunama na plavoj podlozi)
- grb Istre (koza s crvenim papcima i rogovima)
- grb Slavonije (zlatna šestokraka zvijezda i kuna između dviju rijeka, Drave i Save).

Hrvatski povijesni grb pojavljuje se u različitim prigodama od 15. stoljeća. Grb se nalazio 1527. godine na dokumentu kojim je Sabor potvrdio izbor Ferdinanda I. Habsburškoga za hrvatskoga kralja. Taj je grb postao osnovom kasnijih hrvatskih grbova u okviru Habsburške Monarhije.

Kruna hrvatskoga grba

Legenda o nastanku hrvatskoga grba

Mlečani (Venecija) htjeli su osvojiti hrvatsku obalu. Hrvatski kralj Stjepan Držislav suprotstavio im se i tijekom rata bio uhićen. Mletački dužd Petar II. Orseolo saznao je da kralj Držislav dobro igra šah te mu je uputio izazov: ako ga Držislav pobijedi u tri partije šaha, bit će oslobođen. Kralj Držislav prihvatio je izazov i pobijedio u svim trima partijama, te ga je mletački dužd oslobodio. U znak sjećanja na taj događaj Držislav je uzeo šahovsku ploču kao svoj grb i grb svojega naroda.

Krov crkve sv. Marka u Zagrebu; lijevo je grb trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (1868. godina), a desno je grb grada Zagreba.

Hrvatska himna

Himna Republike Hrvatske nosi naslov **Lijepa naša domovino**. Stihove **Antuna Mihanovića** uglazbio je **Josip Runjanin** 1846. godine. Službenom hrvatskom himnom postala je 1990. godine.

Himna se pjeva ili svira na važnim državnim događajima i na športskim natjecanjima. Pjeva se i sluša stojeći mirno. Nakon himne ne plješće se.

LIJEPA NAŠA DOMOVINO

Lijepa naša domovino,
oj, junačka zemljo mila,
stare slave djedovino,
da bi vazda sretna bila!

Mila kano si nam slavna,
mila si nam ti jedina.
mila kuda si nam ravna,
mila kuda si planina.

Teci Savo, Dravo, teci,
nit' ti Dunav silu gubi,
sinje more svijetu reci
da svoj narod Hrvat ljubi!

Dok mu njive sunce grije,
dok mu hrašće bura vije,
dok mu mrtve grobak krije,
dok mu živo srce bije!

Hrvatski novac

Hrvatski novac jest **kuna**. Tako je nazvan jer je u srednjem vijeku kunino krzno bilo novčano sredstvo u Hrvatskoj. Još od 13. stoljeća lik kune pojavljuje se na hrvatskome novcu. Stotio kune zove se **lipa**.

Hrvatska putovnica jest isprava kojom se Hrvati služe za putovanje u inozemstvo.

MALI RJEČNIK

domovina – das Heimatland

zastava – die Flagge

grb – der Wappen

štit – der Schild

kruna – die Krone

inozemstvo – das Ausland

10

Zadatci

1.

Zaokruži riječi kojima se imenuju simboli Republike Hrvatske.

ŠAH

ZASTAVA

MAČ

DOMOVNICA

GRB

HIMNA

DOM

2.

U rečenicama napiši riječi koje nedostaju.

Hrvatski grb sastoji se od _____ crvenih i bijelih polja.

Hrvatski novac jest _____.

Hrvatska himna nosi naslov _____.

3.

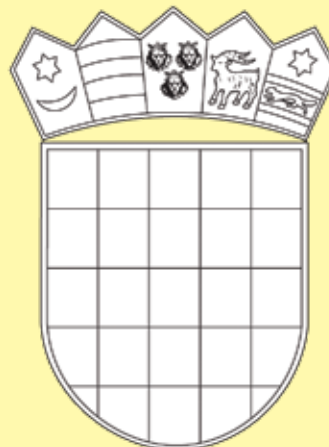
Oboji crtež hrvatske zastave.

4.

Koje se rijeke spominju u himni Republike Hrvatske? Napiši.

5. Oboji crtež hrvatskoga grba.

11

6. Pogledaj slike i dovrši rečenicu.

Na novčanici od 50 kuna nalazi se: _____

7. Pogledaj slike i dovrši rečenicu.

Na novčanici od 500 kuna nalazi se: _____

8.

Napiši na crtu što nedostaje.

Crteži Ivana Mažuranića i Bašćanske ploče nalaze se na novčanici od _____ kuna.

9.

Istraži i napiši kojih se biljaka i životinja likovi nalaze na poledini hrvatskih kovanica.

10 lipa _____

1 kuna _____

20 lipa _____

2 kune _____

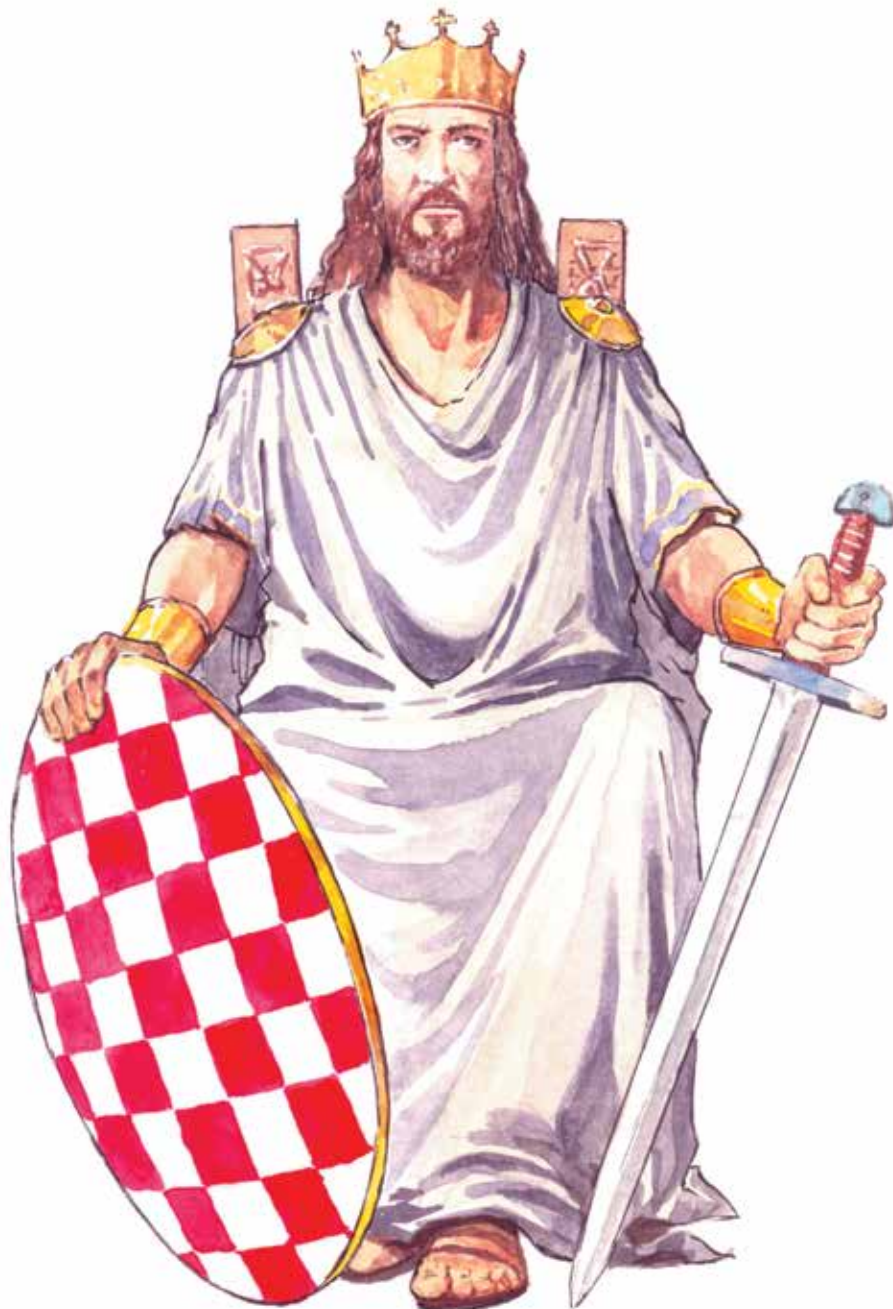
50 lipa _____

5 kuna _____

10.

Da imaš prijateljicu/prijatelja iz neke daleke zemlje, što bi mu rekla/rekao o svojoj domovini? Napiši sastavak.

II. PROŠLOST DOMOVINE HRVATSKE

1. DOSELJENJE HRVATA

Pronađi na zemljovidu mjesta koja su kolijevka hrvatske državnosti: Zadar, Nin i Šibenik.

26

Dolazak Hrvata na Jadran (Oton Iveković)

Područje današnje Hrvatske naseljavala su u antici ilirska plemena, ali i doseljeni Grci i Rimljani.

U današnju domovinu Hrvati su se doseljavali tijekom 6. i početkom 7. stoljeća (a nova arheološka otkrića to pomiču u 8. stoljeće). Naselili su

prostore od Drave do Jadranskog mora. Svoju zemlju Hrvati uređuju u **županije**.

Početkom 9. stoljeća Hrvati osnivaju svoje kneževine: **Panonsku Hrvatsku** ili, drugim imenom, **Posavsku Hrvatsku** na sjeveru i **Primorsku Hrvatsku** na jugu.

Panonska Hrvatska i Primorska Hrvatska u 9. stoljeću

Kneževinama su vladali knezovi. Prvi poznati knezovi jesu **Borna**, koji je bio knez Primorske Hrvatske, te **Ljudevit Posavski**, koji je upravljao Posavskom Hrvatskom.

Krstionica kneza Višeslava

Posebno moćan knez bio je knez **Trpimir**, koji je uspio obraniti Hrvatsku od napada moćnih susjeda. Njegovi potomci nazvani su **Trpimirovići**.

Natpis kneza Trpimira

Kršćanstvo i običaje svojih susjeda Hrvati prihvaćaju tijekom 8. i 9. stoljeća.

U hrvatskoj je povijesti vrlo važan knez **Branimir**, koji se 879. godine obratio papi kako bi Hrvatsku osigurao pred neprijateljima. Tada je papa Ivan VIII. blagoslovio Branimira i njegov narod. Taj je čin u to vrijeme predstavljao međunarodno priznanje. Hrvatska je tako prvi put „međunarodno“ priznata 7. lipnja 879. godine, kad je papa knezu Branimiru priznao naslov hrvatskog vladara (lat. *dux Croatorum*).

Natpis kneza Branimira

Legenda o dolasku Hrvata

Petorica braće (Hrvat, Kluk, Lobel, Kosenc i Muhlo) te dvije sestre (Tuga i Buga) predstavljali su hrvatski narod prilikom doseljenja na prostore današnje Hrvatske. Ondje su zatekli Avere, koje su ubrzo porazili te zavladaali prostorom od Slavonije do Jadranskog mora.

Dolazak Hrvata (Celestin Medović)

Hrvatski pleter

Hrvatski je pleter ukras u obliku pletenice na gotovo svim srednjovjekovnim kamenim spomenicima u Hrvatskoj. Uglavnom se može naći u crkvama i samostanima, često u kombinaciji s biljnim motivima.

Hrvatski pleter – karakterističan ukras za srednji vijek u Hrvatskoj

MALI RJEČNIK

knez – der Fürst
doseljenje – die Siedlung
običaji – die Sitten und Bräuche
nasljednik – der Nachfolger
krstiti – taufen
stoljeće – das Jahrhundert

Zadaci

Oboji pravokutnike u koje su upisana stoljeća doseljavanja Hrvata u današnju domovinu.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

2.

Napiši na crte što nedostaje.

Početkom _____ stoljeća Hrvati osnivaju Panonsku Hrvatsku na _____

nove domovine i _____ Hrvatsku na jugu.

Hrvati prihvaćaju kršćanstvo u _____ stoljeću.

3.

Zaokruži imena tebi poznatih hrvatskih knezova.

TRPIMIR

PETAR

LUKA

IVAN

BRANIMIR

BORNA

VIŠESLAV

LJUDEVIT POSAVSKI

4.

Odgovori.

U kojem stoljeću vladaju hrvatski knezovi Trpimir i Branimir? _____

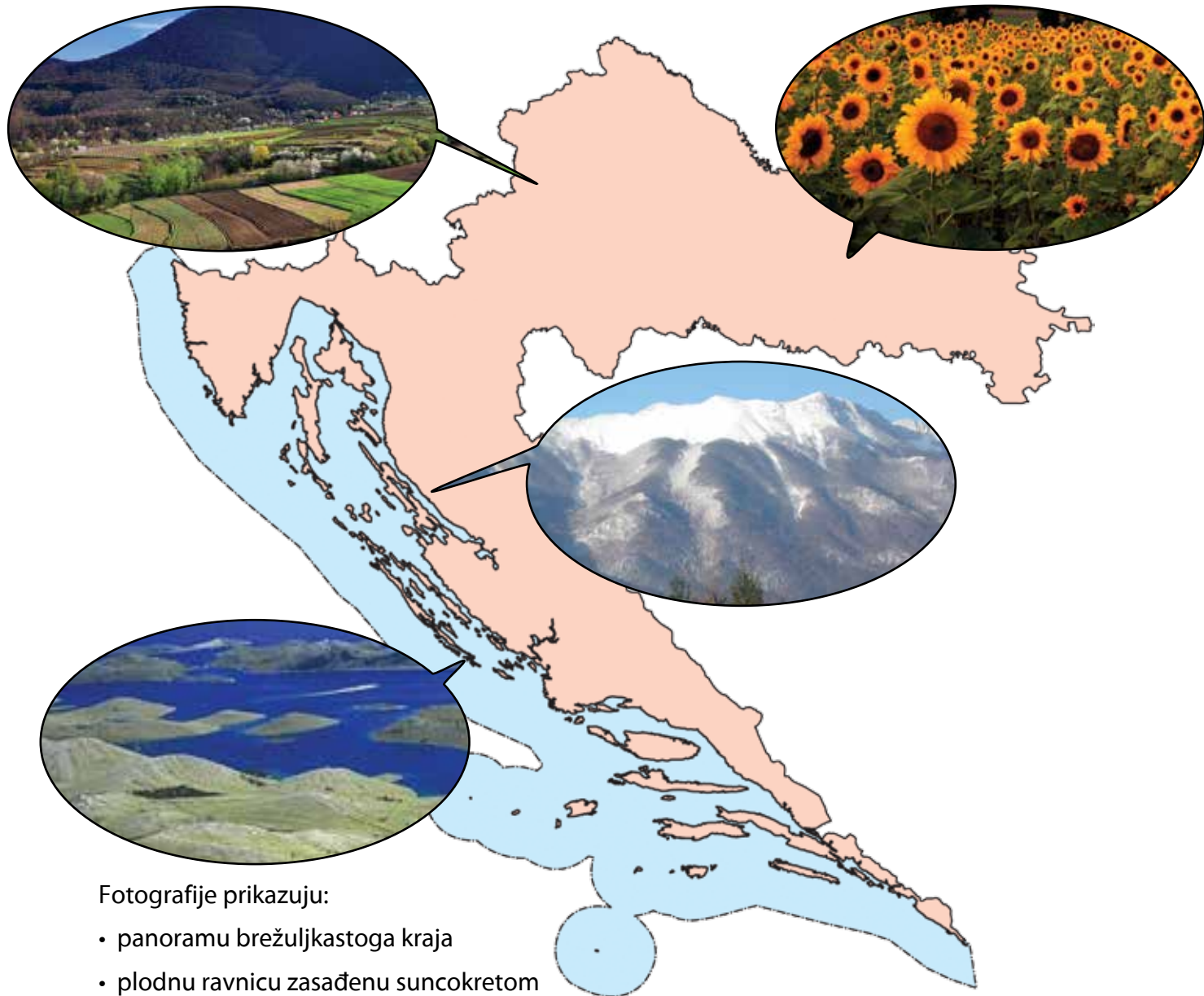
Kako se Hrvati organiziraju nakon doseljenja? _____

Kako se naziva dinastija koju je osnovao knez Trpimir? _____

5.

Opiši pleter.

III. GEOGRAFSKA I PRIRODNA OBILJEŽJA HRVATSKE

Fotografije prikazuju:

- panoramu brežuljkastoga kraja
- plodnu ravnicu zasađenu suncokretom
- planinu Velebit
- Kornatsko otočje

1. HRVATSKE REGIJE

Pogledaj zemljovid Hrvatske. Što možeš reći o reljefu Hrvatske?

62

Hrvatska obuhvaća regije različitih povijesnih i zemljopisnih obilježja, što je odraz političke razjedinjenosti hrvatskih zemalja u prošlosti i položaja Hrvatske na raskrižju civilizacijskih krugova Europe. Od povijesnih regija ističu se Dalmacija, Istra i Slavonija.

Područje koje danas nazivamo **Dalmacijom** oblikovano je kao mletački teritorij krajem 17. i početkom 18. stoljeća.

Istra je u 19. stoljeću bila zasebna jedinica pod austrijskom krunom. Iako je po narodnosnom sastavu prevladavajuće hrvatska pokrajina, ona je Hrvatskoj priključena tek nakon Drugoga svjetskog rata.

Slavonija je prvotno obuhvaćala veće područ-

je nego danas – tako se nazivalo cijelo područje sjeverno od planina Velike i Male Kapele. U to se vrijeme Hrvatska nazivala Kraljevina Hrvatske i Slavonije. Od 18. stoljeća naziv Slavonija rabi se za istočni, nizinski dio današnje Hrvatske.

Gledamo li isključivo prirodna obilježja, Hrvatska je panonsko-dinarsko-sredozemna zemlja.

Iako pripada malim zemljama, Hrvatska ima iznimno raznovrsna prirodna obilježja.

Suvremena podjela Hrvatske na regije prati prirodnu podjelu zemlje. U Hrvatskoj se izdvajaju tri osnovne prirodne regije: Primorska Hrvatska, Panonska Hrvatska i Gorska Hrvatska. Primorska Hrvatska čini 32 % teritorija, Panonska Hrvatska 54 %, a Gorska Hrvatska 14% teritorija.

Primorska Hrvatska

Panonska Hrvatska

Gorska Hrvatska

Prirodne regije Hrvatske

Primorska Hrvatska jest regija vezana za Jadransko more. Dijeli se na sjeverni i južni dio. Sjeverno hrvatsko primorje obuhvaća poluotok Istru i kvarnersko i podvelebitsko primorje. Južno hrvatsko primorje obuhvaća područje Dalmacije, uključujući i Dalmatinsku zagoru.

Panonska Hrvatska obuhvaća više od polovine državnog teritorija. Dijeli se na Istočnu i Središnju Hrvatsku. Istočna Hrvatska obuhvaća Slavoniju, Baranju i zapadni dio Srijema. Središnja Hrvatska obuhvaća Posavinu, Podravinu,

Prigorje, Moslavinu, Zagorje, Međimurje, Pukoplje, Banovinu i Kordun.

Gorska Hrvatska najmanja je i najrjeđe naseljena regija, a obuhvaća planinsko područje. Čine je dvije hrvatske pokrajine: Gorski kotar i Lika.

Površina Republike Hrvatske

Površina Republike Hrvatske iznosi 88 057 km². Po površini Hrvatska je 25. zemlja u Europi.

Izdvojiti se mogu četiri krajnje kopnene točke državnog teritorija:

- najsjevernija točka – Žabnik u Međimurju
- najjužnija kopnena točka – rt Oštra
- najistočnija točka – Rađevac, dio grada Iloka
- najzapadnija točka – rt Lako u Istri.

Krajnja je južna točka hrvatskog teritorija otočić Galijula.

Gradove s brojnim funkcijama (prometnom, upravnom, obrazovnom, kulturnom, zdravstvenom, trgovačkom) nazivam **makroregionalnim središtima**. U Hrvatskoj su četiri takva.

Regionalna središta brojem stanovnika i važnošću funkcija manja su od makroregionalnih.

Najveće i najvažnije makroregionalno središte Hrvatske jest **Zagreb**. Posebnu važnost ima za područje Središnje Hrvatske. Uz Zagreb, u Središnjoj Hrvatskoj regionalna su središta **Varaždin, Čakovec, Karlovac, Sisak, Velika Gorica, Koprivnica, Bjelovar i Virovitica**.

Zagreb – središte Središnje Hrvatske

Makroregionalno središte Istočne Hrvatske jest **Osijek**, luka na Dravi, a regionalna su središta: **Slavonski Brod, Vukovar** (najveća riječna luka

u zemlji), **Vinkovci** (važno prometno čvorište za vrijeme Habsburške Monarhije) i **Požega**.

Osijek – središte Slavonije

U Sjevernom primorju makroregionalno je središte **Rijeka**. Uz Rijeku, regionalno je središte i **Pula**, dok su ostala važnija središta Pazin, Poreč, Rovinj, Umag, Labin, Opatija i Crikvenica.

Rijeka – središte Sjevernog primorja

Makroregionalno središte Južnog primorja jest **Split**. Uz Split, važnija su regionalna središta obalni gradovi **Zadar, Šibenik i Dubrovnik** te **Knin, Sinj i Imotski** u unutrašnjosti Dalmacije.

Split – središte Dalmacije

Gorska Hrvatska nema ni makroregionalni niti regionalni centar.

MALI RJEČNIK

- prirodno obilježje – Naturmerkmal
- povijesna regija – historische Region
- zemljopisna regija – geographische Region
- zavičaj – die Heimat (Region in der Heimat)

Tradicionalne i povijesne regije u Hrvatskoj

Zadaci

1.

Poveži regiju i odgovarajući udio u površini Hrvatske.

Primorska Hrvatska

54 %

Panonska Hrvatska

32 %

Gorska Hrvatska

14%

66

2.

Odgovori.

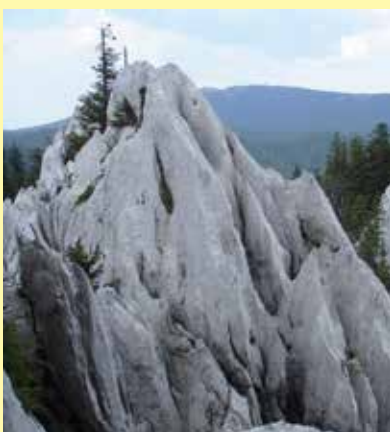
Koja je ukupna površina Hrvatske? _____

Koja je krajnja južna točka hrvatskog teritorija, a koja najjužnija kopnena točka?

Koja su makroregionalna središta Hrvatske?

3.

Napiši ispod fotografija ime hrvatske prirodne regije u kojoj je fotografija snimljena.

4.

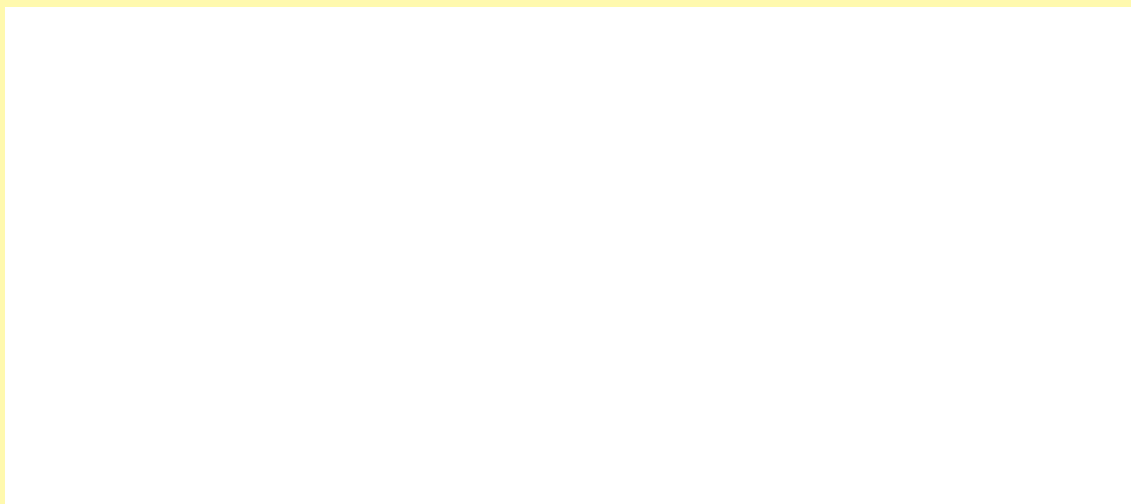
Ucrtaj uz pomoć geografske karte na 63. stranici granice hrvatskih prirodnih regija. Oboji regije različitim bojama i izradi legendu.

67

5.

Nacrtaj mjesto iz kojeg potječu tvoji roditelji.

IV. PRIMORSKA HRVATSKA

Fotografije prikazuju:

- istarski kažun
- maslinu
- ronioca
- športskog ribolovca

1. OSNOVNA OBILJEŽJA PRIMORSKE HRVATSKE

Koje more oplakuje hrvatsku obalu?

82

Dugi otok

Primorska Hrvatska

Primorska Hrvatska nalaze se uz Jadransko more. Njoj pripadaju: **Istra**, **Kvarnersko primorje** i **Dalmacija**.

U Primorskoj Hrvatskoj nalaze se naše najviše planine: **Dinara** (visine 1831 m) i **Kamešnica**, koja čini granicu s Bosnom i Hercegovinom. Prema Gorskoj Hrvatskoj pruža se najdulja hrvatska planina – **Velebit**. Planine **Ćićarija** i **Učka** nalaze se u Istri, a **Biokovo**, **Mosor** i **Svilaja** u Dalmaciji.

U izgledu Primorske Hrvatske tipičan je **krš**, čije su karakteristike kamenitost reljefa i malen broj površinskih tekućica.

Velebit

Jadransko more u današnjem obliku nastalo je iz dizanjem morske razine za stotinjak metara zbog otapanja leda nakon posljednjega ledenog doba. Tada su potopljene doline i zavale, a uzvišenja postala otoci međusobno odvojeni morskim kanalima.

Za Hrvatsku se kaže da je zemlja tisuću otoka jer ima 79 otoka, 525 otočića i 642 hridi. Naseljeno je pedesetak otoka. Najveći su hrvatski otoci **Krk** i **Cres**, a površinom ih slijede **Brač**, **Hvar** i **Pag**.

OTOK	POVRŠINA (km ²)
Krk	405,8
Cres	405,8
Brač	394,6
Hvar	299,7
Pag	284,6

Galešnjak

Prirodne ljepote Primorske Hrvatske upotpunjuju i rijeke **Zrmanja**, **Krka**, **Cetina**, **Neretva**, **Mirna** i **Raša**.

Zrmanja

Klima

U Primorskoj Hrvatskoj prevladava **sredozemna klima**, što znači da su ljeta duga, vruća i sušna, a zime blage, vjetrovite i kišovite. Zimi najčešće pušu vjetrovi **bura** i **jugo**, a ljeti **maestral**. Bura puše s kopna na more, to je hladan i suh vjetar, a karakteristika su mu vrlo snažni udari. Vjetar jugo puše s mora na kopno, to je topao i najčešće vlažan vjetar koji donosi kišu. Maestral je blag i jednoličan vjetar.

Bura

Klima nije u svim krajevima Primorske Hrvatske jednaka. U Dalmatinskoj zagori i unutrašnjosti Istre zime su znatno hladnije nego na otocima i krajevima uz more. Navedena područja imaju umjereno toplu vlažnu klimu s vrućim ljetima.

Jadransko more

Jadransko more dio je Sredozemnog mora. Ubraja se u topla mora. Njegova temperatura na površini varira ovisno o godišnjem dobu, a u dubini se ne spušta ispod 11 stupnjeva.

Hrvatska je obala duga 1777 km. Zračna je udaljenost između njezinih krajnjih točaka 526 km.

Otoci, poluotoci, zaljevi, osobito u srednjoj Dalmaciji, međusobno su usporedni. Takav se tip obale naziva **dalmatinski tip obale**.

Dalmatinski tip obale

Jadransko je more relativno plitko, s prosječnom dubinom oko 173 m. Izdizanje i spuštanje razine mora ovisi o Mjesecu. Izdizanje morske razine naziva se **plima**, a spuštanje razine mora **oseka**.

Izlaz neke države na more od velike je važnosti. Zbog toga su se u prošlosti vodili brojni ratovi. More je čovjeku **izvor hrane**, a obala je pogodna za razvoj gospodarstva.

Plovidba je najjeftiniji oblik transporta.

Toplo i čisto more, prirodne ljepote i bogata kulturna ponuda Primorske Hrvatske privlače mnogobrojne **turiste** na hrvatsku obalu, koja je jedna od traženijih turističkih destinacija u Europi.

MALI RJEČNIK

plima – die Flut
oseka – die Ebbe
greben – der Felsenriff
plovidba – die Schifffahrt
zaleđe – das Hinterland

Zadaci

1.

Usporedi gornju i donju fotografiju. Oboji kružić uz onu snimljenu u Primorskoj Hrvatskoj.

85

2.

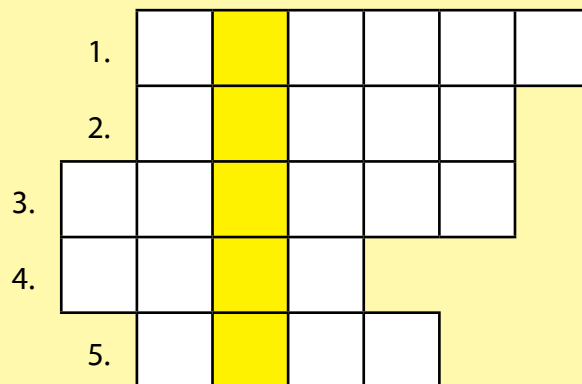
Ucrtaj na karti granicu Primorske Hrvatske, a zatim oboji područje te regije.

3.

Riješi križaljku. U istaknutim poljima dobit ćeš ime jednog dijela Primorske Hrvatske.

1. Najviša planina u Hrvatskoj.
2. Spuštanje razine mora.
3. Rijeka na kojoj je jezero Peruća.
4. Vjetar koji puše s kopna na more.
5. Rijeka u Istri.

4.

Poveži pojam s njegovim objašnjenjem.

JUGO

BURA

MAESTRAL

puše s kopna na more

blag i jednoličan vjetar

topao i vlažan vjetar koji donosi kišu

5.

Odgovori.

Koji tip klime prevladava u Primorskoj Hrvatskoj?

Koje su karakteristike krša?

Po kojoj se osobini Jadransko more ubraja u topla mora?

Koja je osobina dalmatinskog tipa obale?

V. PANONSKA HRVATSKA

Fotografije prikazuju:

- Tuheljske toplice
- žetvu
- Vinkovačke jeseni
- balirano sijeno

1. OSNOVNA OBILJEŽJA PANONSKE HRVATSKE

Koji preduvjeti moraju biti ispunjeni da bi se u nekom kraju razvila poljoprivreda?

Oranice u Slavoniji

Panonska Hrvatska

Nizinski krajevi Hrvatske uz rijeke Savu, Dravu i Dunav sastavni su dio **Panonske nizine**, jedne od najvećih europskih nizina i jedan od najplodnijih krajeva Europe.

Prirodni uvjeti koji obilježavaju ovaj dio Hrvatske jesu: plodno tlo, nizine i umjereno topla vlažna klima. Ljeta su vruća, a zime hladne s dosta snijega.

Padalina ima tijekom cijele godine, što je pogodno za razvoj poljoprivrede.

Slavonija je najveća regija u istočnoj Hrvatskoj. Nalazi se između rijeka Save, Drave, Ilove i Dunava. Ona je glavna žitnica i poljoprivredno najrazvijeniji dio domovine.

Rijeke Sava, Drava i Dunav protječu kroz nizinske krajeve, koji su po njima dobili imena. Tako se uz rijeku Savu nalazi **Posavina**, uz Dravu **Podravina**, a uz Dunav **Podunavlje**. Između Mure i Drave je **Međimurje**, a uz Kupu **Pokuplje**.

Sve velike rijeke Hrvatske teku Panonskom Hrvatskom. Za Hrvatsku najvažnija je rijeka Sava.

Sava kod Slavonskog Broda

Panonsku Hrvatsku možemo podijeliti na dvije regije: **Istočnu** i **Središnju Hrvatsku**.

Istočna Hrvatska

Istočna Hrvatska obuhvaća nizinske dijelove Hrvatske: **Baranju, istočni dio Slavonije** i **Srijem**. Ova je regija glavna **žitnica** Hrvatske, gdje uspijevaju brojne žitarice (pšenica, kukuruz, ječam) te industrijsko bilje (šećerna repa, duhan).

Uzgoj pšenice u Slavoniji

Razvijena je i **stočarska proizvodnja**. Uzgajaju se svinje, goveda i perad.

U Panonskoj Hrvatskoj industrija je razvijena u većim gradovima, osobito u Zagrebu, Osijeku i Slavonskom Brodu, kao i u okolici Koprivnice i Varaždina.

U nizinskim krajevima isušene su brojne močvare i pretvorene u plodna polja.

Močvarna područja Kopački rit i Lonjsko polje zaštićeni su parkovi prirode.

Kopački rit nalazi se na sjeveroistoku Hrvatske, u blizini Osijeka. U vrijeme selidbe u Kopačkom se ritu nalazi preko 100 000 ptica.

Lonjsko polje pruža se uz Savu, nedaleko od Siska. Poznato je kao omiljeno stanište roda. Ostali su parkovi prirode Panonske Hrvatske **Medvednica, Papuk** i **Žumberak – Samoborsko gorje**.

Ptice – prepoznatljivost Kopačkog rita

Središnja Hrvatska

Središnju Hrvatsku čini: brežuljkasto i gusto naseljeno Hrvatsko zagorje, Međimurje (između rijeka Mure i Drave), ravna Podravina (uz rijeku Dravu), Posavina (uz Savu), Kordun i Banovina (na krševitom jugu) te Prigorje, Moslavina, Turropolje i Žumberak.

Gore ove regije jesu **Medvednica, Ivanščica i Žumberačka gora, Papuk, Psunj i Dilj.**

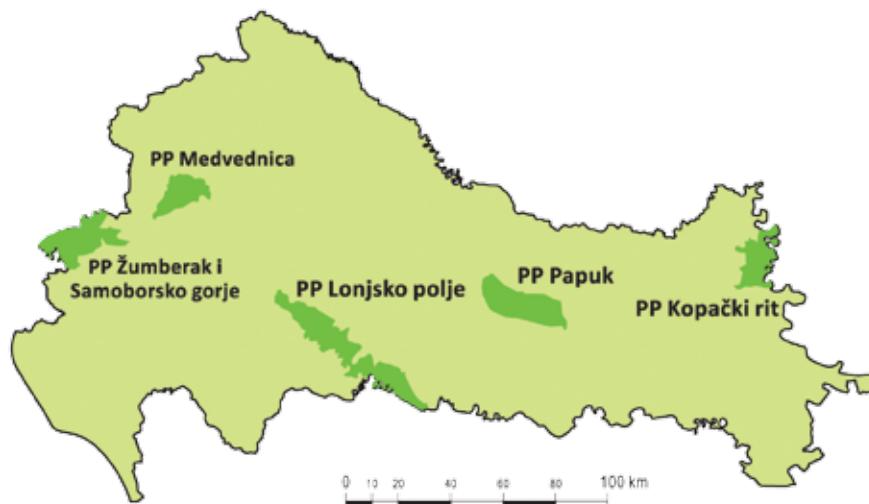
Ovim krajevima teku brojne rijeke: **Orlava, Bednja, Sutla, Krapina, Ilova i Česma.** Kroz grad Karlovac protječu čak četiri rijeke: **Kupa, Korana, Dobra i Mrežnica.**

U Središnjoj Hrvatskoj razvijeno je **ratarstvo i stočarstvo.** Najviše se uzgajaju kukuruz, krumpir i povrće, a glavne su stočarske grane svinjogojstvo i govedarstvo.

MALI RJEČNIK

gora – der Berg
 kotlina – das Tal
 hidroelektrana – der Wasserkraftwerk
 poljodjelstvo – die Ackerbau
 svinjogojstvo – die Schweinezucht
 govedarstvo – die Viehzucht
 vinogradarstvo – der Weinanbau
 ratarstvo – die Agrikultur
 voćarstvo – die Obstbau
 ovčarstvo – die Schafzucht
 kukuruz – der Mais

Parkovi prirode Nizinske Hrvatske

Zadaci

1.

Poveži imena rijeka s pripadajućom prirodnom regijom Hrvatske.

Neretva

Sava

Mrežnica

Kupa

Drava

Dunav

PANONSKA HRVATSKA

PRIMORSKA HRVATSKA

Sutla

Cetina

Krka

Zrmanja

Korana

Bednja

2.

Oboji plavom bojom imena rijeka koje većim dijelom toka teku Središnjom Hrvatskom.

Mrežnica

Krka

Korana

Orljava

Cetina

Sava

Sutla

3.

Odgovori.

Koja je rijeka najvažniji plovni put u Hrvatskoj? _____

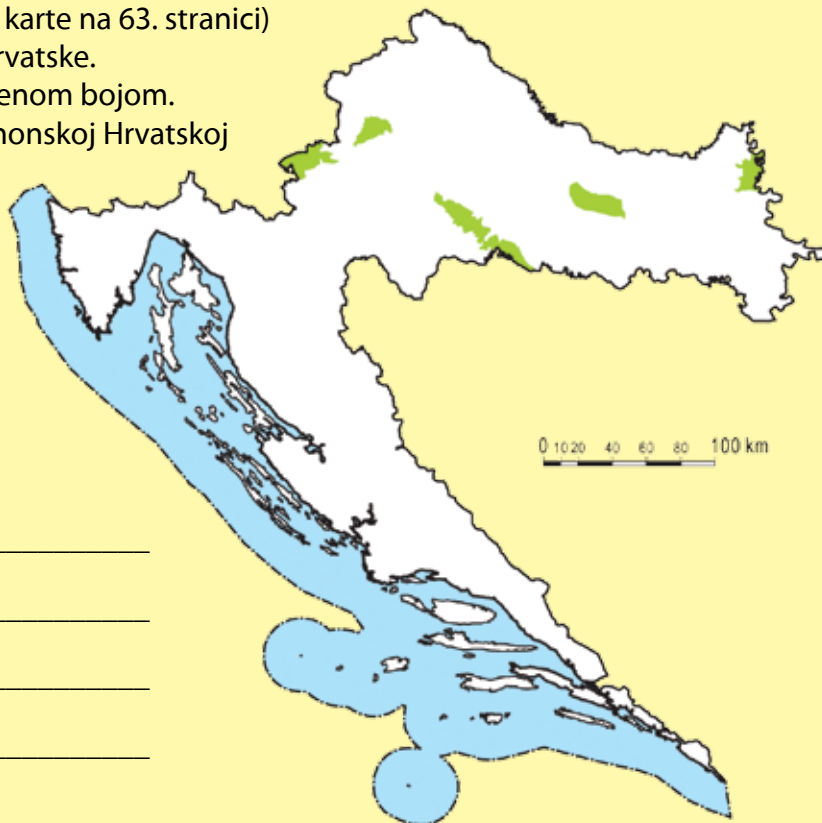
Koja je rijeka crnomorskog slijeva najvažnija u proizvodnji hidroenergije? _____

Koja se regija naziva žitnicom Hrvatske? _____

Koje su ratarske kulture najzastupljenije u Središnjoj Hrvatskoj?

4.

Ucrtaj (uz pomoć geografske karte na 63. stranici) granicu Panonske i Gorske Hrvatske. Oboji Panonsku Hrvatsku zelenom bojom. Označi parkove prirode u Panonskoj Hrvatskoj brojevima od 1 do 5. Izradi tumač (legendu).

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____
- 5 _____

5.

Zaokruži slovo ispred točne tvrdnje.

Panonska Hrvatske ima

- a) vlažnu snježno-šumsku klimu
- b) umjereno toplu vlažnu klimu
- c) sredozemnu klimu.

Lonjsko polje omiljeno je stanište

- a) galebova
- b) roda
- c) orlova.

Najveće i najplodnije ratarske površine za uzgoj žitaricu nalaze se

- a) u Slavoniji
- b) u Hrvatskom zagorju
- c) u Pokuplju.

Grad kojim protječu četiri rijeke jest

- a) Osijek
- b) Karlovac
- c) Sisak.

VI. GORSKA HRVATSKA

Fotografije prikazuju:

- skijalište Petehovac kraj Delnica
- planinare
- Rastoke
- dvorac u Bosiljevu

1. OSNOVNA OBILJEŽJA GORSKE HRVATSKE

Opiši zimu u rodnome kraju svojih roditelja.

116

Gorski kotar zimi

Gorska Hrvatska relativno je visoka **krška** regija koju okružuju **planine** – reljefne uzvisine više od 500 metara, dok u većem dijelu unutrašnjosti, osobito u Lici, prevladavaju niže zavale i polja.

Gorska Hrvatska najrjeđe je naseljena hrvatska regija. U njoj živi 12 stanovnika po km².

Na prostoru Gorske Hrvatske prevladava **krški reljef s oštrom klimom**. Ljeta su svježja, a zime duge i hladne s mnogo snijega. Ovdje je najveća količina padalina u Hrvatskoj.

Tradicionalne su regije Gorske Hrvatske **Lika** i **Gorski kotar**. Lika čini veći jugoistočni dio, a Gorski kotar sjeverozapadni dio. Oba su kraja izrazito šumovita. Ovi krajevi dijele Primorsku od Panonske Hrvatske.

Velika krška polja u Gorskoj Hrvatskoj jesu **Gacko polje**, **Ličko polje** i **Krbavsko polje**.

Jedine veće rijeke Gorske Hrvatske jesu **Lika** i **Gacka**. Obje su **ponornice**. Tako ih nazivamo jer teku dijelom površinom zemlje, a zatim poniru u zemlju.

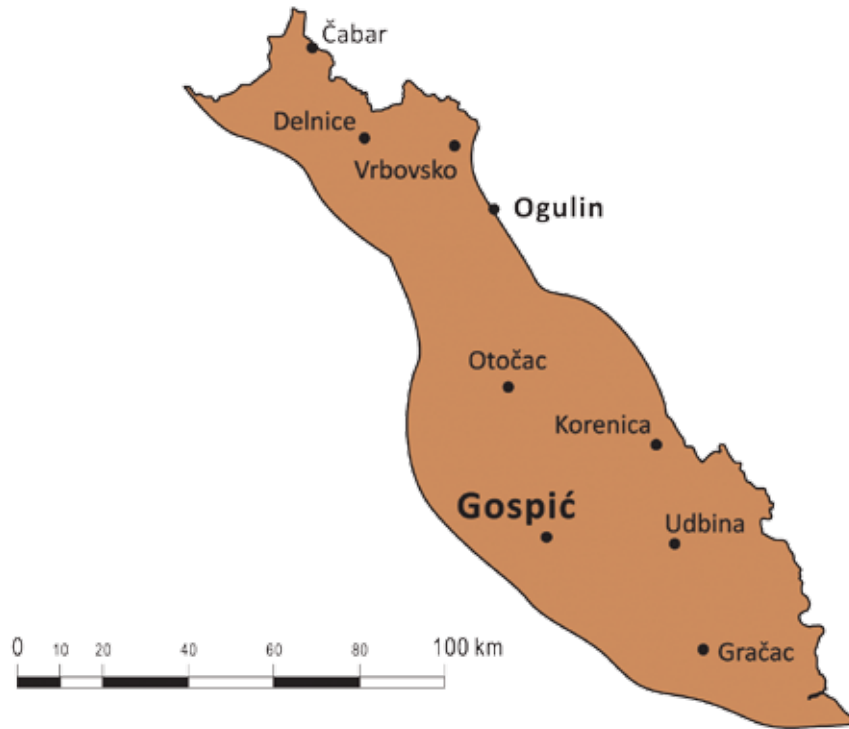
Krbava i **Dobra** također su rijeke ponornice, no one poslije izbijaju na površinu.

Dobra i **Mrežnica** pripadaju crnomorkom slijevu.

Planine Gorske Hrvatske jesu **Velebit**, **Risnjak**, **Velika Kapela**, **Mala Kapela** i **Plješevica**. Mnoge od njih sjedišta su nacionalnih parkova ili parkova prirode, stoga su zakonom zaštićena područja.

Velebit je u cijelosti zaštićen kao park prirode, a unutar Velebita još su dva područja koja su

Gorska Hrvatska

117

zaštićena kao nacionalni parkovi: **Paklenica** i **Sjeverni Velebit**. Tu je stanište najpoznatijih rijetkih biljnih vrsta (endema) Hrvatske: **vele-**

bitske degenije i **hrvatske sibireje**.

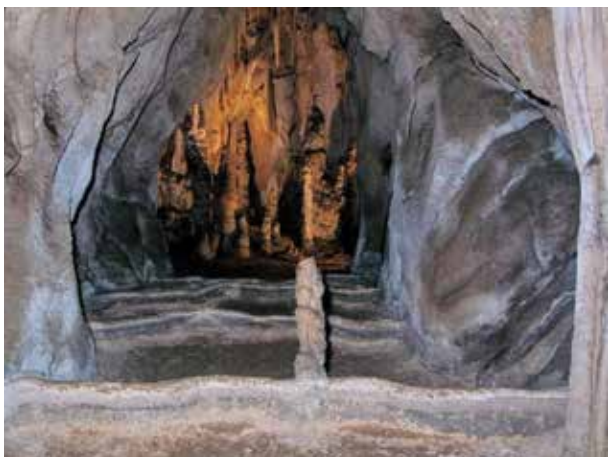
Endemi su biljne ili životinjske vrste koje su vrlo rijetke i žive na ograničenom području.

Velebitska degenija

Hrvatska sibireja

Cerovačke špilje

U Gorskoj Hrvatskoj nalazi se i velik broj jama i špilja. Najdublja jama u Hrvatskoj jest sustav **Lukina jama – Trojama**. Veličinom i iznimnom ljepotom ističu se **Cerovačke špilje**.

Nacionalni park Plitvička jezera najveći je nacionalni park Gorske Hrvatske, ali i cijele Hrvatske. To su najpoznatija i najljepša prirodna jezera gorskoga kraja. Sastoje se od 16 većih i manjih jezera.

U Gorskoj je Hrvatskoj mnogo umjetnih jezera

Plitvička jezera – Veliki slap

izgrađenih radi proizvodnje električne energije.

U Gorskom kotaru nalazi se nacionalni park **Risnjak**. Cijelo područje parka prekriveno je gustom šumom i planinskim biljem, među kojim je najpoznatija zaštićena biljka **runolist**.

MALI RJEČNIK

jama – der Loch

špilja – die Höhle

endemi – die Endemien

Risnjak je dobio ime po sada ugroženoj (i zaštićenoj) vrsti – risu

Runolist

Zadaci

1.

Poveži.

Primorska Hrvatska

Panonska Hrvatska

Gorska Hrvatska

Velebit, Plješivica, Velika Kapela, Mala Kapela,
Risnjak

otoci, poluotoci, razvedena obala

Medvednica, Papuk, Žumberačko gorje, Kalničko
gorje, Bilogora, Podunavlje, Podravina, Posavina

119

2.

Ucrtaj u kartu granice Gorske Hrvatske.
Oboji tu regiju smeđom bojom.

3.

Što su endemi? Navedi primjere.

4.

Poveži.

Primorska Hrvatska

topla ljeta, hladne zime

Panonska Hrvatska

vruća ljeta, blage zime, bura, jugo, maestral

Gorska Hrvatska

svježa ljeta, oštre zime

120

5.

Odgovori.

Kolika je gustoća naseljenosti Gorske Hrvatske?

Koji se nacionalni parkovi nalaze u Gorskoj Hrvatskoj cijelom površinom, a koji samo dijelom?

Koje su rijeke Gorske Hrvatske? Pronađi ih na karti.

Koja je najdublja jama u Hrvatskoj?

Smatra se da je Lika ime dobila po grčkoj riječi vuk. Što misliš zašto?

6.

Kako se treba ponašati u prirodi? Zaokruži ispravne navode.

PLAŠITI ŽIVOTINJE

NE TRGATI BILJKE

BITI PAŽLJIV

OSTAVLJATI ZA SOBOM OTPATKE

BRATI CVIJEĆE

PALITI VATRU

DIZATI BUKU

NE PLAŠITI ŽIVOTINJE

BITI TIHO

NE HODATI PO NEOZNAČENIM MJESTIMA

NE PALITI VATRU

VII. HRVATI IZVAN GRANICA HRVATSKE

1. ISELJENA HRVATSKA

Ima li u mjestu u kojem živiš hrvatsko kulturno-umjetničko društvo? Što znaš o njegovu radu?

130

Novi naraštaji hrvatskih iseljenika u Kanadi njeguju hrvatsku tradicijsku baštinu

Prema procjeni, u svijetu ima više od dva i pol milijuna iseljenih Hrvata. Taj se broj odnosi na izravne iseljenike i njihove potomke. Zbog toga se Hrvatska ubraja među europske zemlje s najizraženijim i najdugotrajnijim iseljavanjem.

Pojam *Hrvati izvan domovine* obuhvaća:

- 1) Hrvate u Bosni i Hercegovini
- 2) hrvatsko iseljeničtvo u susjednim državama, gdje su Hrvati nacionalna manjina
- 3) hrvatsko iseljeničtvo (dijasporu).

Najbrojnija zajednica Hrvata izvan Hrvatske živi u Bosni i Hercegovini, gdje su Hrvati zajedno s Bošnjacima i Srbima **konstitutivni narod**.

Početkom 21. stoljeća Hrvati su bili **nacionalna manjina** u sljedećim državama:

Država	Broj pripadnika hrvatske nacionalne manjine
Austrija (Gradišćanski Hrvati)	oko 50 000
Češka	oko 800
Italija (Moliški Hrvati)	oko 3 000
Kosovo	oko 350
Mađarska	oko 50 000
Makedonija	oko 4 000
Rumunjska	oko 7 500
Slovačka	oko 4 000
Slovenija	35 000 do 54 000
Srbija (Bunjevci i Šokci)	150 000 do 200 000
Crna Gora	7 000 do 10 000

Hrvatski iseljenici u svijetu

131

Hrvatsko iseljeničtvo (dijasporu) početkom ovoga stoljeća čini:

- više od milijun Hrvata i njihovih potomaka u SAD-u i Kanadi
- oko 400 000 u Južnoj Americi, a najviše u Argentini i Čileu
- 250 000 u Australiji
- 40 000 na Novom Zelandu
- 655 000 u Zapadnoj Europi.

Hrvati u Zapadnoj Europi:

Država	Broj iseljenika
Njemačka	oko 350 000
Austrija	oko 90 000
Švicarska	oko 80 000
Italija	oko 60 000
Francuska	oko 40 000
Švedska	oko 35 000

Hrvatski iseljenici na brodu za Kanadu 1923. godine

Iseljenički valovi

Prvi iseljenički val dogodio se zbog prodora Osmanlija i ratova koji su se vodili od 15. do 18. stoljeća. Tada je nastala tzv. stara dijaspora, koju čine Hrvati kao nacionalna manjina u susjednim europskim zemljama.

Prvi iseljenički val

Gradišćanski Hrvati

Gospodarski razlozi potaknuli su **drugi iseljenički val**. Potkraj 19. stoljeća južnu Europu, pa tako i Dalmaciju, zahvatila je epidemijska bolest vinove loze. Kako su uzgoj vinove loze i prodaja grožđa i vina bili glavna gospodarska djelatnost u Primorskoj Hrvatskoj, mnogo je ljudi ostalo bez osnovnih sredstva za život, pa su bili primorani na iseljavanje, i to u prekomorske zemlje, najviše u SAD, Čile, Argentinu i Kanadu. Taj je iseljenički val bio najveći: iz Hrvatske se tada iselilo oko pola milijuna ljudi.

Treći iseljenički val uslijedio je nakon 2. svjetskog rata i trajao je 30-ak godina. U početku je najviše ljudi odlazilo zbog političkih razloga, pretežito u Južnu i Sjevernu Ameriku te Australiju.

Treći iseljenički val

	1. iseljenički val	2. iseljenički val	3. iseljenički val	4. iseljenički val
KAD?	15. – 18. stoljeća	krajem 19. stoljeća	nakon 1945. godine	nakon 1990.
ZAŠTO?	prodor Osmanlija	bolest vinove loze	politički i ekonomski razlozi	rat
KAMO?	Gradišće, Molise, susjedne zemlje	prekomorske zemlje, najviše SAD i Južna Amerika	Zapadna Europa	Zapadna Europa, SAD, Kanada

Zbog gospodarske krize u Jugoslaviji 1960. – 1970. godine mnogo je Hrvata otišalo na „privremeni rad“ u zapadnoeuropske države, prvenstveno u Njemačku, Austriju, Švicarsku, Francusku, Nizozemsku i Belgiju.

Četvrti iseljenički val dogodio se nakon 1990. godine, kad se, zbog ratne agresije na Hrvatsku i teške gospodarske situacije koja je uslijedila, iselilo nekoliko stotina tisuća Hrvata. Iseljavanje je ponovno intenzivirano nakon što je Hrvatska postala punopravnom članicom Europske unije 2013. godine.

Život u dijaspori

Iako su hrvatski iseljenici (diaspora) bili udaljeni od domovine, mnogi od njih zadržali su svoje običaje, jezik i nacionalnu svijest. U nekim europskim državama djeci naših iseljenika omogućeno je učenje hrvatskoga jezika u školama (hrvatska manjina u Austriji i Mađarskoj) ili je za njih organizirana hrvatska nastava (nastava Hrvatskoga jezika i kulture, Povijesti i Geografije). Za očuvanje nacionalnog identiteta u iseljeništvu iznimno su bitne i hrvatske katoličke misije, odnosno župe.

Hrvatska je dijaspora u brojnim zemljama svijeta organizirana u kulturna, politička i športska društva. Najstarije je i najveće takvo iseljeničko

društvo **Hrvatska bratska zajednica**, osnovana 1894. godine u Pittsburghu u SAD-u.

Školska priredba hrvatske nastave u Švicarskoj

U svim razdobljima iseljivanja hrvatski su iseljenici čuvali veze s domovinom, pa su se neki vratili u Hrvatsku. Svojim kapitalom, stečenim radnim iskustvom i navikama hrvatski su iseljenici imali i imaju važnu ulogu u cjelokupnom životu Hrvatske.

MALI RJEČNIK

dijaspora – die Diaspora

iseljavanje – die Aussiedlung

konstitutivan narod – konstitutives Volk

zemlja članica – der Mitgliedsstaat

Zadaci

1.

Odgovori.

U kojim europskim državama živi najviše iseljenih Hrvata?

Na koji se kontinent Hrvati najviše iseljavaju u 20. stoljeću?

Što je dijaspora?

Koji status imaju Hrvati danas u Republici Bosni i Hercegovini?

U kojim su susjednim državama Hrvati nacionalna manjina?

2.

Popuni tablicu.

ISELJENIČKI VAL	VREMENSKO RAZDOBLJE	UZROCI
prvi		
drugi		
treći		
četvrti		

3.

Napiši na crte što nedostaje.

Godine _____ u SAD-u, u gradu _____, osnovana je najveća organizacija iseljenih Hrvata pod imenom _____.

4.

Spoji pojmove: kraj u kojem žive Hrvati i državu u kojoj se on nalazi.

Boka kotorska

Gradišće

Molise

Bačka

Austrija

Srbija

Italija

Crna Gora

135

5.

Ucrtaj na kartu različitim bojama četiri vala iseljavanja Hrvata i uz kartu izradi tumač.

POPIS LIČNOSTI NAVEDENIH U UDŽBENIKU

A

Andrić, Ivo (1892. – 1975.) 141
Aralica, Ivan (1930. –) 141

B

Borna, knez (vladao 810. – ? 821.) 27
Bošković, Ruđer (1711. – 1787.) 94
Branimir, knez (vladao 879. – 892.) 27
Brlić Mažuranić, Ivana (1874. – 1938.)
Broz Tito, Josip (1892. – 1980.) 45

C

Cesarić, Dobriša (1902. – 1980.) 111

Ć

Ćazim Ćatić, Musa (1878. – 1915.) 141
Ćiril, sveti (826./827. – 869.) 18

D

Dabčević-Kučar, Savka (1923. – 2009.) 46
Dalmatinac, Juraj (početak XV. st. – između 1473. i
1475). 94
Divković, Matija (1563. – 1631.) 141
Dizdar, Mak (1917. – 1971.) 141
Dmitar Zvonimir, kralj (vladao 1075. – 1089.) 31, 32
Držić, Marin (1508. – 1567.) 94

E

Erdödy, Toma (1558. – 1624.) 35

F

Ferdinand I. Habsburški (1503. – 1564.) 35
Frankopan, Fran Krsto (1643. – 1671.) 36, 125

G

Gaj, Ljudevit (1809. – 1872.) 40, 111
Grabar Kitarović, Kolinda (1968. –) 54
Gubec, Matija (1548. – 1573.) 111
Gundulić, Ivan (1589. – 1638.) 94

I

Ivan Pavao II. (1920. – 2005.) 46
Ivan VIII., papa (? – 882.) 27
Ivan X., papa (914. – 928.) 30

J

Jelačić, Josip (1801. – 1859.) 14, 40
Jergović, Miljenko (1966. –) 141
Josipović, Ivo (1957. –) 54

K

Karađorđević, Aleksandar (1888. – 1934.) 44
Koloman, kralj (1074. – 1116.) 32
Kosača, Katarina (1425.? – 1478.) 138
Kovačić, Ivan Goran (1913. – 1943.) 125
Kranjčević, Silvije Strahimir (1865. – 1908.) 94

L

Ladan, Tomislav (1932. – 2008.) 141
Ladislav Napuljski (1377. – 1414.) 34

Lj

Ljudevit Posavski (vladao 810. – 823.) 27

M

Maček, Vladko (1879. – 1964.) 44

Marmont, Auguste (1774. – 1852.) 36

Martić, Grgo (1822. – 1905.) 141

Marulić, Marko (1450. – 1524.) 94

Mažuranić, Ivan (1814. – 1890.) 40

Mesić, Stjepan (1934. –) 54

Mihanović, Antun (1796. – 1861.) 9, 41, 111

Milošević, Slobodan (1941. – 2006.) 46

N

Napoleon Bonaparte (1769. – 1821.) 36

P

Pavelić, Ante (1889. – 1959.) 44

Petar II. Orseolo (vladao 991. – 1009.) 9

Petar Krešimir IV. (vladao 1058. – 1074.) 31

R

Radić, Stjepan (1871. – 1928.) 44

Runjanin, Josip (1821. – 1878.) 9

S

Snačić, Petar (vladao 1093. – 1097.) 32

Starčević, Ante (1823. – 1896.) 40, 125

Stepinac, Alojzije (1898. – 1960.) 46

Stjepan Držislav (vladao 969. – 997.) 9

Stjepan Tvrtko I. (oko 1338. – 1391.) 137

Strossmayer, Josip Juraj (1815. – 1905.) 111

Š

Šimić, Antun Branko (1898. – 1925.) 141

Šop, Nikola (1904. – 1972.) 141

Šubić Zrinski, Nikola (oko 1508. – 1566.) 35

T

Tesla, Nikola (1856. – 1943.) 125

Tomislav, kralj (vladao oko 910. – 928.) 30

Tripalo, Miko (1926. – 1995.) 46

Tuđman, Franjo (1922. – 1999.) 49, 54

V

Višeslav, knez (oko 800. godine) 27

Vukčić Hrvatinić, Hrvoje (oko 1350. – 1416.) 137

Vukčić Kosača, Stjepan (oko 1404. – 1466.) 138

Z

Zrinski, Nikola (oko 1508. – 1566.) 36

Zrinski, Petar (1621. – 1671.) 36

POJMOVNIK

A

antika – razdoblje grčke i rimske kulture (7. do 5. st. pr. Kr.)

autohton – starosjedilački, koji odavna živi u nekom kraju

B

baština – imovina naslijeđena od predaka

D

demografski – koji se odnosi na stanovništvo (broj, struktura i razmještaj stanovnika)

demokracija – politički poredak u kojem vrhovna vlast pripada narodu

diktatura – neograničena vlast jedne osobe (npr. kralja) ili skupine (npr. stranke)

dinastija – vladarska obitelj

Dubrovačke Republika – mala država na jugu Hrvatske koja je bila slobodna i samostalna od sredine 14. stoljeća do početka 19. stoljeća

E

etnički – narodni; koji se odnosi na narod

F

flora – biljni svijet (za razliku od faune – životinjskog svijeta)

G

geopolitika – teorija o utjecaju geografskih faktora na politiku

gradina – naziv za utvrđena naselja podizana od prapovijesnih vremena do srednjeg vijeka na prirodno zaštićenim položajima, najčešće uzvisinama, ali i u močvarama i ravnicama

H

heraldički – koji se odnosi na grb (heraldika – dio povijesti koji proučava grbove)

I

ilirska plemena – srodna plemena koja od prapovijesti nastavaju zapadni i srednji dio Balkana

ilirski pokret – politički pokret u Hrvatskoj u prvoj polovini 19. stoljeća, kojemu je cilj kulturno i političko jedinstvo svih južnih Slavena, poglavito Hrvata

K

kažun – kameno poljsko sklonište kružnog tlocrta s kupolastim ili stožastim vrhom; karakterističan je za Istru

kolonije (grčke i rimske) – naselja koja su osniivali grčki gradovi ili rimska država, a koja se nalaze izvan njihova teritorija

komunistički – koji se odnosi na komunizam (zamišljeni društveni poredak: bez privatnoga vlasništva, bez klasnih razlika, bez iskorištavanja ljudi)

konstitutivni narod – jedan od više naroda ili nacija koji dijele zajedničku teritorijalnu cjelinu jedne države

krajolik – pejzaž

krš – ukupnost posebnih oblika reljefa i hidroloških pojava na topivim (karbonatnim) stijinama

kultiviran – obrađen, njegovan

kvislinški režim – režim koji je nastao i održava se uz pomoć strane sile, a radi protiv interesa vlastitog naroda

L

listopadna (bjelogorična) šuma – šuma u kojoj preovladava drveće koje u jesen odbacuju lišće

M

makroregionalno središte – grad s brojnim funkcijama (prometnom, upravnom, obrazovnom, kulturnom, zdravstvenom, trgovačkom)

mecena – pokrovitelj i zaštitnik književnika, umjetnika, znanstvenika

Mlečani – žitelji Mletačke Republike koja je od 9. do kraja 18. stoljeća postojala na obalama Jadranskog mora s Venecijom kao središtem

nematerijalna baština – duhovna i kulturna dobra koja su ostavili pretci

O

opanci – vrsta obuće izrađena iz kožnih vrpca

Osmanlije – sinonim za Turke u razdoblju od 14. do 20. stoljeća

P

parlament – najviše predstavničko tijelo u nekoj državi

parlamentarizam – politički sustav u kojem za-

konodavnu vlast ima parlament, a izvršnu vlast ima vlada koju postavlja parlament

personalna unija – zajednica dviju ili više samostalnih država kojima je zajednički samo vladar; Hrvatska je bila u personalnoj uniji s Mađarskom od 1102. do 1527. godine

pleter – **1.** plitki reljef u obliku dvostruke ili trostruke pletenice, karakterističan za hrvatsku umjetnost 9. – 11. stoljeća; **2.** mješavina zemlje bogate glinom, vode i sjeckane slame; služila je kao ispuna drvenoj konstrukciji seoskih kuća

Pokret nesvrstanih – međunarodna organizacija zemalja koje su smatrale sebe službeno neujedinjenim s jednim od tada većih blokova (USA – SSSR)

R

ratarstvo – proučavanje i uzgoj biljaka koje služe za hranu

regionalno središte – grad po funkcijama i broju stanovnika manji od makroregionalnog središta

reintegracija – ponovno uključivanje, pripajanje, sjedinjenje u prvotni sastav (nakon privremene odvojenosti)

rodoslov – obiteljsko stablo koje pokazuje povijest obiteljske loze

S

socijalna država – suvremena država koja skrbi o siromašnom i socijalno ugroženom stanovništvu, brine o zaposlenosti radno sposobnoga stanovništva, o blagostanju, zdravlju i školovanju mladih te zbrinjava stare i bolesne

sredozemna klima – klima koju karakteriziraju izrazito duga i suha ljeta i blage zime, uglavnom s kišom

sveučilište – najviša znanstvena i školska ustanova

T

Tridesetogodišnji rat – rat koji se vodio 1618. – 1648. u središnjoj Europi, a u njemu su sudjele gotovo sve kontinentalne države

U

Ujedinjeni narodi (UN) – međunarodna organizacija za održavanje mira i sigurnosti u svijetu

umjereno topla vlažna klima – klima koju obilježavaju ljeta bez velikih vrućina i prohladne zime s rijetkim snijegom; padaline su raspoređene tijekom cijele godine

UNESCO – međunarodna organizacija koja promovira suradnju na području obrazovanja, znanosti i kulture

UNICEF – međunarodni fond koji skrbi o kvaliteti životnog standarda djece i mladih

utvrda – vojna građevina namijenjena obrambenom ratovanju

V

vazdazeleni (crnogorični) šuma – šuma u kojoj prevladava drveće koje ne odbacuje lišće, nego ga zadržava cijele godine

vegetacija – skup svih biljnih zajednica nekoga područja

Vijeće Europe – međunarodna organizacija 47 europskih država čiji su zadaci jačanje demokracije i zaštita ljudskih prava

Z

zavičaj – rodni kraj

Ž

žitnica – prostor na kojemu se uzgajaju žitarice; regija koja je glavni proizvođač žita u nekoj zemlji